

Suomalais-virolaisia kielisuhteita Siperiassa

JÜRI VIKBERG

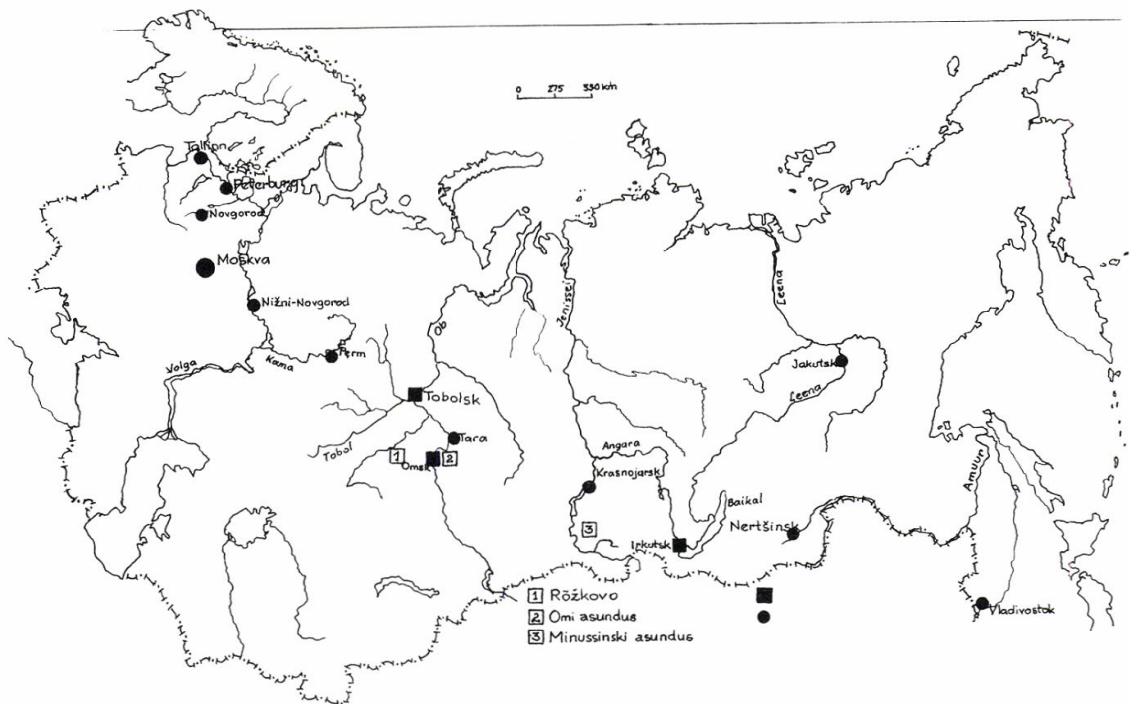
Rinnatusten elävien kansojen keskinäinen kanssakäyminen on varsin luonnollista ja tarpeellista, ja kielet joutuvat kohdatessaan kosketuksiin. Ennen kuin selvitetään suomen ja viron kielten pitkäaikaisia suhteita Siperiassa, on ensin luotava silmäys siihen, milloin ja miten suomalaiset ja virolaiset ylipäätään ovat siellä joutuneet naapureiksi.

Siperia on luettu Venäjään kuuluvaksi vuodesta 1582 lähtien, jolloin Jermakin kasakat kukistivat Uralin takana Kutšum-kaanin joukot ja Siperian kaanikunnan pääkaupungin. Kaanikunnan pääosa yhdistettiin Venäjään vuonna 1598, minkä jälkeen Venäjän sotajoukkojen etenemistä merkitsivät uudet tukikohdat: vuonna 1604 perustettiin Tomsk, 1632 Jakutsk, 1638 Verhojansk, 1652 Irkutsk, 1654 Nertšinsk jne. Tyynimeri saavutettiin vuonna 1639 (SIE 1969: 833, ENE 1975: 151–152). Tällä jättiläismäisellä alueella asui alkuperäiskansoja hyvin harvassa, ja Siperiasta muodostui Euroopan-puoleisen Venäjän pakkotyöhön tuomittujen rikollisten ja valtion vihollisten karkotuspaikka. Näin tsaarin hallitus ratkaisi kerralla kaksi kysymystä: asutti uuden alueen alamaisillaan ja löysi työvoimaa valtaviin luonnonrikkauksien keräämiseen, jalostamiseen ja vientiin. Viro ja Inkeri liitettiin Venäjän imperiumiin 1721 (tuolloin *de jure, de facto* jo aiemmin), Suomi vuonna 1809, ja niin oli noidenkin alueiden asukkaille käynyt mahdolliseksi päästä Siperiaan.

Luterilaisia oli Siperiaan siirretty jo 1700-luvulla jatkuvasti, niin että kiertävän saarnaajan virka (Feldprediger, Divisionsprediger) perustettiin Tobolskiin ja Irkutskiin vuonna 1767 (Busch 1867: 320, 325). Luterilaiset olivat hajallaan, ja esimerkiksi ortodokseihin tai muslimeihin verraten heitä oli häviävän pieni määrä. Vuonna 1843 Moskovan konsistorin jäsen, tohtori Karl Sederholm ehdotti, että luterilaiset saisivat perustaa omia siirtokuntia kansallisuuden mukaan. Tsaarin ukaasi asiasta julkaistiin vuonna 1845; siinä määrättiin luterilaiset koottaviksi Ryžkovon kylään Länsi-Siperiaan (pikku-rikolliset) ja Minusinskin alueelle Itä-Siperiaan (suurempiin rikoksiin syyllistyneet). Kansallisten kylien perustaminen siirtyi toistaiseksi (Granö 1905: 9,

Juntunen 1983: 95–96). Suomalais-virolaisten kielisuhteiden kannalta varhaisimmat ja tärkeimmät ovat Ryžkovon ja Omin siirtokunnat Länsi-Siperiassa sekä Minusinskin siirtokunta Itä-Siperiassa.

Varhaisin on *Ryžkovon* kylä, jonka perustivat vuonna 1804 Inkeristä karkotetut talonpojat (OORAKA s. 55, 138; Kolesnikov 1966: 100; Juntunen 1982: 352). Siitä muodostui luterilaisten asuinpaikka ja myöhempien siirtolaiskylien emäsiirtokunta. Vuoden 1845 ukaasin jälkeen Ryžkovoön alkoi saapua runsaasti virolaisia, latvialaisia, saksalaisia ja suomalaisia (vuodesta 1826 lähtien oli myös Suomesta ruvettu lähettämään rikollisia Siperiaan). Elintila ei tahtonut riittää, eivätkä eri kansallisuudet oikein tulleet toimeen keskenään. Pastori Friedrich Wilhelm Meyerin aloitteesta ruvettiin hankkimaan suurempaa siirtokuntaa, jolle löydettiinkin paikka Omskista itään, Jelankan kunnasta. Vuonna 1861 *Omin* siirtokunnalle mitattiin maat ja muutto alkoi (OORAKA s. 115, 120, 124; Busch 1862: 264, 1867: 322; Granö 1905: 44; Juntunen 1982: 356–357). Virolaiset perustivat Virukülan (Räaveli eli Vironkylä, Reval, Revel), latvialaiset Rīgan (Lätiküla, Riika eli Lätinkylä), inkerinsuomalaiset ja inkerikot Narvan eli Suomenkylän (Soomeküla, Narva) ja suomensuomalaiset ja -ruotsalaiset Helsingin eli Ruotsinkylän (Rootsiküla, Helsingfors). Kylät sijaitsivat lähetysten, joten kukin kansallisuus käytti omakielisiä nimiä (Granö 1905: 44, Nigol 1918: 41–42).

Itä-Siperiassa kehitys oli kulkenut vastaavaan tapaan. Vuonna 1850 yksi virolainen ja neljä suomalaista perhettä perustivat Ylä-Suetukin kylän, joka pastori Konstantin Butzken välityksellä sai seuraavana vuonna myös virallisen tunnustuksen. Sinnekin alkoi kertyä uusia karkotettuja ja tila rupesi loppumaan. Vuonna 1858 erosivat joukosta latvialaiset ja perustivat Ala-Bulankan (Lätti-Pulan), jonne myöhemmin muutti myös saksalaisia. Vuonna 1861 virolaiset perustivat Ylä-Bulankan kylän (Eesti-Pulan) ja Ylä-Suetuk jäi lähinnä suomalaisten asuinpaikaksi (Gaupt 1864: 16–31, 1865: 60–61; Pingoud 1909: 100; Juntunen 1983: 95–98). Näin oli myös *Minusinkin* siirtokunnassa päästy kansallisten kylien perustamisvaiheeseen. Kielen kannalta voimme pitää näitä kyliä kielisaarekkeina.

Seuraavassa luettelen tärkeimmät suomalais-virolaisia kielisuhteita edistäneet tekijät.

1. Pitkäaikainen lähekkäin eläminen. Ryžkovon kylässä virolaisten sekä inkerinsuomalaisten ja inkerikkojen yhteydet alkoivat jo noin 180 vuotta sitten. Laajempia yhteyksiä syntyi vuoden 1845 ukaasin jälkeen, kun Omin ja Minusinkin siirtokuntiin perustettiin kansallisia kyliä, joissa suomalaiset ja virolaiset todellakin elivät naapuruksina. Mielenkiintoinen sekakylä oli Ylä-Suetuk. Esimerkiksi 1870-luvulla suomalaiset ja virolaiset lapset kävivät koulua yhdessä, kummatkin omine oppikirjoineen, mutta viimeistään vuonna 1895 virolainen ja suomalainen koulu toimivat erikseen. Eri seurakunnat muodostettiin 1892 (Nebokat 1879: 211; Meomuttel 1900: 59).

2. Lukuisuus. Vuosina 1826–1888 lähetettiin Suomesta Siperiaan 3 321 henkeä, ja vuoden 1897 väestönlaskun tietojen mukaan siellä oli vielä 2 182 suomalaista tai suomenkielistä ja 328 ruotsalaista tai ruotsinkielistä (Juntunen 1983: 134). Virolaisia eli Siperiassa tuolloin 4 202 henkeä (Maamägi 1980: 10). Vapaaehtoinen siirtolaisuus lisäsi kuitenkin virolaisten määrää huomattavasti. Vuonna 1918 Siperiassa asui noin 40 000 virolaista (Nigol 1918: 9; Maamägi 1980: 12). Viron SNT:n Tilastohallituksen tietojen mukaan vuonna 1939 asui Siperiassa 33 577, vuonna 1959 taas 31 551 ja vuonna 1979 vielä 21 869 virolaista. Myöhempiä tietoja suomalaisten (suomen- ja inkerinsuomalaisten) lukumääristä minulla valitettavasti ei ole käytössäni.

3. Seka-avioliitot. Karkotettujen joukossa eivät miesten ja naisten lukumääräsuhteet olleet läheskään tasoissa, ja avioliittoja toisen kansallisuuden edustajien kanssa esiintyi jo ensimmäisten sukupolvien parissa. Vuonna 1902 J. G. Granö totesi Ylä-Suetukissa eläneen 357 suomalaista ja 335 virolaista (Granö 1905: 52), ja ennusti, että virolaiset voisivat vastedes

päästä enemmistöksi, sillä suomalaisia ei enää tule lisää. Suomalaiset menivät mielellään naimisiin virotarten kanssa ja omaksuivat viron kielen. Sekavioliittoja edisti myös yhteinen uskonto.

4. Kielisukulaisuus. Virolaisten ja suomalaisten välillä ei ollut merkittävää kielimuuria. Kanssakäyminen oli laajaa ja vilkasta, mitä helpottivat kielten yhtäläiset rakenteet ja suuressa määrin tuttu sanasto.

Artikkelissa käytetty kieliaineisto on kerätty vuosina 1983 ja 1984 tutkimusretkillä Krasnojarskin alueelle ja Omskin oblastiin. Olen seurannut suomen vaikutusta viron kieleen entisten Omin ja Minusinskin siirtokuntien kylissä (Uus-Viru, Ivanovka, Orlovka, Kovaljovo; Ylä-Suetuk). Tutkimusretkien tärkeimpänä päämääränä oli saada yleiskuva Siperian virolaisten puhekielestä ja murrepohjasta, ja sikäläisestä suomen kielestä sain aineistoa sattumanvaraisesti ja vähän. Siksi mahdollisia viron vaikutuksia Siperiassa puhuttuun suomeen ei tässä käsitellä.

Latvialaisiin tai saksalaisiin verraten Siperian suomalaiset ovat jättäneet siellä puhuttuun viroon huomattavia jälkiä. Koska vaikutukset kuuluvat menneeseen aikaan (ne päättyivät yleensä 1930-luvulla, kun venäjän kieli määrättiin myös ei-venäläisille pakolliseksi sivistys- ja kulttuurikieleksi), olen luokitellut ne integraatioilmiöiksi: kyseessä on siis interferenssi historiallisessa mielessä (Haugen 1968: 39). Suomalaiset lainat on viron kieli integroinut omaan kielisysteemiinsä.

Suomalaisia lainoja voi Siperian virolaisten kielessä todeta sangen runsaasti, esim. *ainagi*¹ (suom. *ainakin*), *iiv*, *-a* 'hiiva', '*kargulane*' (sota)pakolainen, karkuri' (*karkulainen*), *karvalauk*, *-u* 'karvalaukku' (sieni), *kehnu* 'kehno', '*kerjalane*' kerjäläinen', '*porssu(b)a*' porstua', *vai* 'vai', *vaiga* ~ *vaik(ka)* 'vaikka', '*vaaljas*' vaalea', *papp*, *-i* 'pappi', '*patsas*' patsas', *löpud* 'loput', *tühm*, *-a* 'tyhmä' ja monia muita.

On mainittava, että sanastolainat eivät rajoitu vain substantiiveihin ja adjektiiveihin, vaan huomattavan runsaasti on lainattu myös verbejä. Esimerkkeinä mainittakoon '*kahklema*' tapella, riehua' (kontaminaatio suomen verbistä *kahakoida* ja viron verbistä *kaklema* 'tapella'), '*kargu minema*' mennä karkuun', *keritsema* 'keritä (lammasta)', *kinama* 'kinata', *kugistama* 'lahdata (sika)', '*laadima*' laatia', *tabama* 'tavata' ym. Verbien ja ilmausten suhteellinen runsaus todistaa kontaktien vilkkaudesta ja intensiivisyydestä.

Sanalainojen ohella voi suomen vaikutusta todeta myös äännejärjestel-

¹ Tässä käytetään yksinkertaistettua transkriptiota, jossa merkitään 3. kestoaste (˘) sekä vartalovokaali.

mässä ja kieliopissa. Tämä on yhtenä komponenttina osaltaan vaikuttanut kylän yhteiskielen muotoutumiseen. Minusinkin ja Omin siirtokuntien virolaiset karkotetut olivat kotoisin enimmäkseen Eestinmaan kuvernementista, siis monilta Pohjois-Viron paikkakunnilta. Neljännen ja viidennen polven siperianvirolaiset ovat osanneet mainita esivanhempiensa kotiseuduksi Keilan, Narvan, Vändran, Mahtran ym., mutta enimmäkseen kerrottiin epämääräisesti, että nämä olivat tulleet »Tallinna puolest», »Tallinna alt» tai Tallinnan lähistöltä. Näin on muotoutunutkin kylän oma yhteiskieli, jossa esiintyy Viron eri murrealueiden ominaispiirteitä yhdessä, sekaisin. Siksi voi sanoa henkilön olevan Pohjois-Virosta peräisin, mutta hänen kielenparalleen ei silti löydy täsmällistä vastinetta Virostä. Tässä eri murrepiirteiden muovaamassa kylän yhteiskielessä voi vielä todeta suomalaisiakin vaikutteita. Ylä-Suetukissa ja Omin siirtokunnan kylissä ovat pitkät puolisupeat vokaalit laajalti diftongiutuneet, esim. (*sa*) *juod* pro (*sa*) *jood* 'sinä juot', *tüöle* pro *tööle* 'työhön, työlle', *üösse* pro *öösse* 'yöhön', *kuotakse* pro *kootakse* 'kudotaan', *siened* 'sienet', *iemal* 'etäämmällä, kauempana', *iesti kiel* 'eestin kieli' pitkävokaalisten viron muotojen (*seened*, *eemal*, *eesti keel*) sijasta. Diftongien säilymisen ja leviämisen on ilmeisesti mahdollistanut suomen kieli. Tätä ilmiötä ei esiinny esim. 30 km:n päässä Eesti-Pulanin kylässä (Ylä-Bulankassa), missä suomen kieleen ei ole ollut läheisiä yhteyksiä. Sporadisesti voi säilyneitä pitkiä vokaaleja esiintyä myös Omin siirtokunnan kylissä (esim. *nooremasi* 'nuorempia', *need* 'ne', *seemnesi* 'siemeniä', *soo* 'suo', *toovad* 'tuovat'). Myös Viron murrealueista löydämme vertailukohdan ennen kaikkea suomenmukaisia piirteitä sisältävistä Koillis-Viron rannikkomurteista, missä pitkät puolisupeat vokaalit ovat diftongiutuneet, mutta *aa:n* ja *ää:n* diftongiutumista ei siellä esiinny, kuten ei Siperian siirtokunnissakaan.

Suomen kielen vaikutuksesta ovat ilmeisesti levinneet myös sisäheitottomat *nud*-partisiippimuodot, esim. *andand* pro *andnud* 'antanut', *ostand* pro *ostnud* 'ostanut', *jõudand* 'jaksanut', *kestand* 'kestänyt', *võitand* 'voittanut' pro *jõudnud*, *kestnud*, *võitnud*. Viron murteissa tällaisia muotoja esiintyy vain laidealueilla: Länsi-Saarenmaalla ja Koillis-Viron rannikkomurteissa. Yleisiä ne sitä vastoin ovat inkeroisessa ja suomen kaakkoismurteissa (Laanest 1961: 209).

Lisäksi suomen oheisvaikutus voisi tulla kysymykseen muutamissa sporadisissa kielen ilmiöissä, joita esiintyy myös viron murteissa (koillisessa rannikkomurteessa, myös itä- ja keskimurteessa). Tällaisia voisivat olla 1) *mb*-tunnuksinen komparatiivi (*paremb*, *suuremb*, *vanemb*, *täiemb* pro *parem*, *suurem*, *vanem*, *täiem* 'parempi, suurempi, vanhempi, täydempi'); 2) *lle*-allatiivinpäätte sivupainollisen tavun jäljessä (*omadelle* pro *omadele* 'omille', *ligemalle*, *paremalle*, *ülemalle* pro *ligemale*, *paremale*, *ülemale* 'lähemmäksi t. lä-

hemmälle, paremmalle t. oikealle, ylemmälle t. ylemmäksi); 3) *mme*-tunnus monikon 1. persoonassa (*'kasvasimme pro kasvasime 'kasvoimme', sättsimme, 'laadisimme pro sättsime, laadisime 'asettelimme, suunnittelimme t. laadimme'*). Nykyään on jo varsin vaikea saada selville, kuinka paljon nämä ilmiöt ovat murretaustaisia (siis jo Virosta tuotuja) ja missä määrin niissä ilmenee suomen kielen vaikutus. Ilmeisesti suomen vaikutus on ollut ainakin tukeva ja vahvistava (Viikberg & Vaba 1984: 220–221; Viikberg 1986: 23–24).

Siperianviron suomalaisvaikutteissa on erotettava toisistaan suomi ja inkeroinen, suomensuomalaiset, inkerinsuomalaiset ja inkerikot. Vuonna 1983 Ylä-Suetukin virolaiset muistelivat, että ennen vanhaan oli kylässä ollut paljon *akand 'suomlasi* (ns. omatekoisia, itse ruvenneita suomalaisia). Heidän kielensä oli kuulemma ollut virolaisille helpommin ymmärrettävää ja läheisempää kuin ns. oikea suomen kieli. Nämä ihmiset olivat ilmeisesti inkerikkoja. Inkerin inkerikot ja heidän jälkeläisensä ovat Siperiassa nimittäneet itseään *korlakoiksi*, siis karjalaisiksi (sanasta Korela). V. Zlobinan aineiston perusteella R. E. Nirvi on selvittänyt heidän kielitaustansa: se on Länsi-Inkerin Ala-Laukaan inkeroinen murre (Nirvi 1972: 93). Ala-Laukaan murre on Laukaanjoen alajuoksulla, Kurkolan niemellä ja Rosonan joen varsilla eläneiden inkerikkojen kieltä. Tällä alueella on inkerikkojen välittömässä läheisyydessä ja heidän joukossaan elänyt vatjalaisia ja suomalaisia, joten kaikki nämä kielet ovat vaikuttaneet toisiinsa (Laanest 1961: 208). Heidän ja heidän siperialaisten jälkeläistensä kanssa virolaisten onkin ollut helpompi olla kanssakäymisissä kuin ns. varsinaisten suomalaisten. Monien samankaltaisten tai läheisten kielen piirteiden vuoksi V. Zlobina on epäillyt siperianvirolaisten suuresti vaikuttaneen korlakkojen kieleen (Zlobina 1972: 87–88). R. E. Nirvi on kuitenkin osoittanut, että nämä yhteiset piirteet ovat varhaisempia, jo Ala-Laukaan murteelle ominaisia, ja ne ovat kehittyneet jo ennen Siperiaan lähtöä. Esimerkkeinä hän mainitsee Ala-Laukaan murteen vironomaista sanastoa (*kolkkia 'loukuttaa', lahti 'auki', uksi 'ovi', vihta 'vasta' ym.*) ja kieliopillisiä muotoja kuten *ka, kä* -päätteinen komitatiivi (*lehmäkä*), *si*-imperfekti (*istusivat*). Lisäksi R. E. Nirvi esittää joukoittain sanoja kuten *elää 'asua', hulkkua 'kuljeskella', lyökki 'isku', näriä 'kalvaa', peittoon 'piiloon', pulmat 'häät', valaa 'kaataa'*), jotka tosin ovat viron sanojen kaltaisia mutta silti koko Inkerissä laajalti esiintyviä (Nirvi 1972: 93–94). Kun Siperian virolaiset huomasivat korlakkojen kielessä niin paljon tuttua (joskin yleisinkeriläistä), he pitivät näitä »omatekoisina suomalaisina». Mahdollista on, että nimitys »korlakat» kattaa jossain määrin myös inkerinsuomalaiset (yhteisen asuinpaikan vuoksi). Esimerkiksi 1983 Orlovkan kylässä luki

itsensä korlakaksi A. Rampanen, joka oli kotoisin Kurkolan kylästä Inkeristä ja puhui suomea. Näyttää siltä, että mielipiteet ja uskomukset ovat yleensä sitkeässä. Ylä-Suetukissa entisaikaisen virolaisen koulun nimityksenä on varsin yleisesti »viru kool», virolaisten itsensä »virulased» ja Eesti-Pulanin kylän »Viru-Pulan». Pulanin virolaisten mielestä taas Suetuk on edelleenkin suomalainen kylä ja kylän kieli suomen kielen tapaista.

Koetan luokitella siperianviron suomalaisia lainasanoja. Suomen kielestä voisivat olla peräisin esimerkiksi *`kargu minema* 'mennä karkuun', *`korju korjata* 'korjata korjuun', *pulistama* 'pulista', *`piisama* 'piisata', *`kerjalane* 'kerjäläinen', *lörbutama* 'lörpöttää, lörpötellä', *porbutama* 'porpattaa, purpattaa', *tühm* 'tyhmä' ym. Näitä sanoja ei ole kirjattu R. E. Nirvin »Inkeröismurteiden sanakirjaan». Inkeröismurteista saattaisivat olla peräisin *kobitama* (kobittaa), *sillaalune* 'kellari' (*sillan aluz*), *silla all* (*sillan al*), *`patsas* (*patsas*) ym. Suurin osa sanastoa voi silti olla peräisin kummasta hyvänsä kielestä tai molemmista, esim. *iiv* 'hiiva', *keritsema* (suom. *keritä*: *keritsen*, ink. *keridä* : *keritsen*), *kehnu* 'kehno', *`laadima* 'laatia', *löpud* (lopud, ink. *lobud*), *katualune* (katonalainen, ink. *kadon aluz*), *papp* 'pappi', *tabama* (tavata, ink. *tavada*), *vaik(ka)* 'vaikka' jne. (NS; Nirvi 1971).

Näiden sanojen sopeuttaminen viron kieleen ei ole ollut vaikeaa. Tässä ei ole tarvinnut korvata vieraita äänteitä, yksinkertaistaa sananalkuisia konsonanttityhtymiä, siirtää sanapainoa 1. tavulle jne., sillä fonotaktisesti molemmat kielet ovat varsin samantapaiset. Tosin lainatuissa sanoissa on tapahtunut loppuheitto (*iiv*, *papp*, *tühm*), jälkitavujen vokaaleja on korvattu (*kehnu*, *`kerjalane*, *lörbutama*), koska pohjoisvirossa ei vokaalisointua esiinny ja jälkitavujen *o* pyrkii korvautumaan *u*:lla. Samoin lainasanat on mukautettu viron taivutusjärjestelmään.

Lainasanastoa tarkasteltaessa pistää silmään, että sängen paljon on kotitalouteen liittyviä sanoja (*iiv*, *`porsstu(b)a*, *katualune*, *sillaalune*, *`patsas*, *keritsema*, *kugistama*), joita tarvittiin talossa tai sen ympäristössä. Esiintyy myös ns. tavallista arkisanastoa, jonka yhteydessä voisi ihmetellä, miksi nämä sanat ylipäätään on lainattu (*ainagi*, *vai*, *vaik(ka)*, *`laadima*, *tabama*). Syynä ovat ilmeisesti tiivis kanssakäyminen ja seka-avioliitot. Kotikielen kautta sanat ovat levinneet kielestä toiseen, myös ns. tarpeettomat lainat.

Huomiota herättää myös lainattujen pejoratiivien suhteellinen runsaus. Siirtokuntiin lähetettiin levotonta väkeä, siellä juopoteltiin ja tapeltiin, puukotkin heiluivat. (Vuonna 1983 muutamat Karatuzin venäläisistä muistivat hyvin Ylä-Suetukin miehet vaarallisina puukkomiehinä.) Kiro- ja haukkumasanat olivat varmaan varsin tavallisia, eivätkä riidoitta selvinneet sukukansatkaan keskenään. Haukkumiseen sopivat *tühm*, *tal ei `piisa* 'hän on hölmö', riitojen luonnehdintaan *kinama*, *`kahklema*, toisen puheiden halven-

tamiseen *lörbutama*, *porbutama*, *pulistama* ym. Mahdollista on, että ainakin aluksi saattoi toisen kielellä sadatteleminen tuntua suunmukaisemmalta (varsinaiset väkevät kirosanat tosin ovat siellä puhdasta viroa). Mahdollista on, että suomen kieli on kuitenkin siksi outo, että esimerkiksi *porbutama* -verbiä sopi käyttää juuri käsittämättömästä puheesta, myös halveksivasti. Aivan varmasti on asiantilaa nykyään jo vaikea selvittää.

Suomesta Siperiaan karkotetut katosivat ja sulautuivat vähitellen, ja ensimmäisen maailmansodan aikaan oli jäljellä enää pääasiassa inkerinsuomalaisia ja inkerikkoja neljän siirtokunnan kymmenessä kylässä (Juntunen 1982: 361). Ottaen huomioon kielisuhteiden keston ja laajuuden voi sanoa, että siperianviroon on vaikuttanut eniten inkerikkojen ja inkerinsuomalaisien, sen jälkeen eniten suomensuomalaisten kieli.

KIRJALLISUUTTA

- BUSCH, E. H. 1862: Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen- und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland. St. Petersburg.
- 1867: Ergänzungen der Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen- und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland. St. Petersburg.
- ENE 1975 = Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. VII. Tallinn. S. 151–152.
- GAUPT, V. 1864: Kolonija ssyl'nyh ljuteranskogo ispovedanija v Sušenskoj volosti Minuinskogo okruga. 1850–1865 gg. — Russkoe geografičeskoe obščestvo. Zapiski Sibirskogo otdela. Tom VII. Irkutsk. S. 16–31.
- 1865: Sostojanie kolonij ssyl'nyh ljuteranskogo ispovedanija v Šušenskoj volosti Minusinskogo okruga. 1850–1865 gg. — Vtoraja pamjatnaja knižka Enisejskoj gubernii na 1865 i 1866 gody. Sankt Peterburg. S. 58–78.
- GRANÖ, J. G. 1905: Siperian suomalaiset siirtolat. — Fennia 22: 4. Hki.
- HAUGEN, E. 1968: Bilingualism in the Americas: A bibliography and research guide. Third printing. — Publications of the American Dialect Society 26. Alabama.
- JUNTUNEN, A. 1982: Länsi-Siperian inkeriläiset siirtolat. — Turun historiallinen arkisto 38. Turku. S. 350–367.
- 1983: Suomalaisten karkottaminen Siperiaan autonomian aikana ja karkotetut Siperiassa. Siirtolaisuustutkimuksia A 10. Turku – Helsinki.
- KOLESNIKOV, A. D. 1966: O nacional'nom sostave naselenija Omskoj oblasti. — Materialy k tret'emu naučnomu soveščaniju geografov Sibiri i Dal'nego Vostoka. Vypusk I. Omsk. S. 88–104.
- LAANEST, A. 1961: Isuri murrete rühmitamisest. — Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused VI. Tallinn. S. 200–216.
- MAAMÄGI, V. 1980: Uut elu ehitamas. Eesti vähemusrahvus NSV Liidus (1917–1940). Tallinn.
- MEOMUTTEL, J. 1900: Eesti asunikud laialises Vene riigis. Esimene katse sõnumid kõikide Eesti asunduste üle tuua. Jurjev (Tartu).
- N[EBOKAT], J. 1879: Kakskümmend seitse tuhat wersta Sibberis. — Ristirahwa pühapäeva leht n:o 27, s. 210–211.
- NIGOL, A. 1918: Eesti asundused ja asupaigad Venemaal. Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa Tundmaõppimise Toimekonna toimetused n:o 1. Tartu.

- NIRVI, R. E. 1971: Inkeröismurteiden sanakirja. *Lexica Societatis Fenno-ugricae* 18. Hki.
 ——— 1972: Siperian inkeriläisten murteesta ja alkuperästä. — *Kotiseutu* n:o 2/3, s. 92–95.
 NS = Nykysuomen sanakirja I–VI. Porvoo–Helsinki 1951–1961.
 OORAKA = Omskin oblastin valtiollinen historian keskusarkisto, os. 3, nim. 3, s. 4936, nide 598, s. 55–138.
 PINGOUD, G. 1909: Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden in Russland. Eine historisch-statistische Darstellung. II Band. St. Petersburg.
 SIE 1969 = *Sovetskaja istoričeskaja enciklopedija*. Tom XII. Moskva. S. 833.
 ZLOBINA, V. 1972: Mitä alkujuurta Siperian suomalaiset ja korlakat ovat. — *Kotiseutu* n:o 2/3, s. 86–92.
 VIKBERG, J. & L. VABA 1984: Siberi põhjääestlasi kõnetamas. — *Keel ja Kirjandus* n:o 3, s. 145–156; n:o 4, s. 210–223.
 VIKBERG, Ju. 1986: *Eestonskie jazykovye ostrovki v Sibiri*. Preprint IJaL-41. Tallin.

Kontakte zwischen den in Sibirien lebenden Esten und Finnen

JÜRI VIKBERG

Die in Sibirien lebenden Esten und Finnen pflegten seit Mitte des vergangenen Jahrhunderts enge Kontakte; damals wurden von den vertriebenen Lutheranern der jeweiligen Nationalität entsprechende Dörfer gegründet. Sprachlich gesehen am wichtigsten waren die Kolonien von Ryžkovo und Om in Westsibirien (1804, 1861) sowie die Kolonie von Minusinsk in Ostsibirien (1850). Wir können sie als Sprachinseln bezeichnen.

Gefördert wurden die finnisch-estnischen Sprachkontakte durch lange währende Nachbarschaft, gemeinsame Religion, Siedlungsdichte und -stärke, Mischehen und Sprachverwandtschaft. Die Kontakte zwischen den Finnen und Esten waren rege und umfangreich, wozu der ähnliche Aufbau der Sprachen und der weitgehend bekannte Wortschatz beigetragen haben.

Die Finnen in Sibirien haben wesentliche Spuren im dortigen Estnisch hinterlassen. Zahlreich sind die Lehnwörter, z.B. *ainagi* 'wenigstens', *iiv* 'Hefe', *kerjalane* 'Bettler', *patsas* 'Säule', *vaaljas* 'hell, blond', *keritsema* 'scheren', *kinama* 'zanken', *kugistama* 'stürzen; schlachten

(Schwein)', *laadima* 'anfertigen', *tabama* 'treffen'. Besonders reichlich sind Verben entlehnt worden, was für die regen und intensiven Kontakte spricht. Finnischer Einfluß ist auch im Lautsystem (Diphthongierung der langen halbgenen Vokale) und in der Grammatik (Partizipienformen ohne Synkope) festzustellen. Im Zusammenhang mit einigen sporadischen Erscheinungen der Sprache (*-lle* pro *-le* im Allativ, *-mme* pro *-me* in der l. Pl.) sind zumindest Nebenwirkungen des Finnischen zu berücksichtigen.

Hinsichtlich der Einwirkungen des Finnischen auf das Estnische in Sibirien müssen Finnisch und Ingrisch voneinander getrennt werden, die Suomifinnen und die Ingermanlandfinnen sowie Ingrier, die sog. Korlaken. Aus dem Finnischen entlehnt sind z. B. Wörter wie *kargu minema*, *piisama*, *porbutama*, *tühm*, aus dem Ingrischen dagegen z. B. *kobitama*, *sillaalune* usw. Der größte Teil der Lehnwörter kann aus jeder der beiden Sprachen oder aus beiden stammen, z. B. *iiv*, *keritsema*, *kehnu*, *laadima*, *papp*, *tabama*. Die Übernahme der Entlehnungen ins Estnische machte keine Schwierigkeiten. Fremde Laute brauch-

ten nicht substituiert zu werden, Konsonantenverbindungen im Wortanlaut brauchten nicht vereinfacht zu werden, auch der Wortakzent lag bereits auf der ersten Silbe.

Berücksichtigt man die Dauer und das

Ausmaß der sprachlichen Kontakte, so ist das Estnische in Sibirien vor allem durch die Sprache der Ingermanlandfinnen und der Ingrier beeinflusst worden, am zweitstärksten durch die Sprache der Suomifinnen.